

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

L6n

1899

1862

1999 ՅԵՒԵՒԼԱՏ ԳՕՍ

Մ Ե Գ Ո Ւ

2. ՏԱՐԻ

1862 ՆԱՅԵՄԲԵՐ 5

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊՕԳՆԱՍ ԵՂԵՅԻ

ՕՏԵԸՆ

Ltn
1899

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Յ. ՄԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՓՈՂՈՑ ԹԻՒ 17.

№ 2339

43902-4. h.

28068-62 2

+1899-607

28. 1906

9 (47-925)

Ա 85

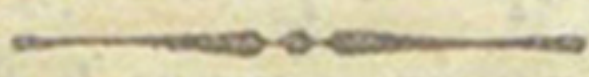

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՐՃԵՊԵՏԻ ՊՕՂՈՍ ԸՂԸՅԻ

ՕՏԵԱՆ

ՈՐ ՀԱՆԳԵԱԻ Ի 25 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1862

Եւ դու, առաքինութիւն, լոյց յոր-
ժամ եւ մեռանիմա՛ն ԵՆՑՈՒԷ—ԸԵՆԻԷ

ՕՏԵԱՆ ՊՕՂՈՍ ծնած է Արարիոյ Առն-
ճուսուն Վիւղին մէջ դէպ ՚ի 1795 ին վեր-
ջերը:

Իր հայրը Վարդուհոս դազլթաճ էր Քա-
լուէն ուր իր ցեղը դեռ կը պահէ վաղուց
ստացեալ ընդարձակ կալուածոց և հոյակապ

չինու թեանց մնացորդացը հետ, ցեղին ա-
նունը ևս, (Ստեան կամ Ստենց) :

Պետրոս Ստեան հաղիւ իր զաւկին ծնիլը
տեսած էր և Նիսիոսի Հայոց շատերուն
պէս ձգած ՚ի Պօլիս գնացած էր, ուր հիւս-
նու թիւն կ'ընէր, առանց ընտանիքին օգնու-
թիւն մ' ընել կարողանալու :

Հօրը բացակայութեան ատեն իր մամն
էր, զորաւոր խառնուածքի տէր կին մը և
պատկառելի բոլոր գիւղին մէջ, որ զըն-
տանիքը կը կառավարէր : Նոր և մօրը շնոր-
հիւր խնամակեցաւ և սնու Ստեան Պօղոս
նիւ թապէս և բարոյապէս մինչև 12 տարու
հասակը : Այս միջոցին սւսաւ նաև քիչ մը
կարգալ և գրել :

Բայց ընտանիքը բոլորովին չքաւորու-
թեան մէջ ընկած էր : Տանը ցորենի ստակը
չըկրնալով վճարել, ցորենին տէրը եկեր ցո-
րենը վերուցեր էր, և ընտանիքն առանց հա-
ցի մնացեր էր բոլոր տարուն համար : Ինեղծ
մայրը ուրիշ ձար չունենալով, իր մէկ հասակ
աղջկանը հարսնեխօսութեան համար տրված
ոսկի խաչը լալով և գողգոջուն ձեռքով տա-
րեր ծախեր ու անով ցորենին ստակը վճա-
րեր էր : Նտանիքի մը համար թշուառու-
թեան յեանն ծայրը չէ մի առի : Օգաց զանի
Պօղոս և իր 12 տարեկան հասակին մէջ բը-
նու թենէ վեր ոյժ մը զգենլով, միսիթարեց
զօրացուց մայրն ու մամը և ելաւ, ձամբու
ծախք ալ չունենալով, ստքով ՚ի Պօլիս եկաւ :
Հոն Աբլաճի Վալաճ օղլու ին բով աշկերտ

մտաւ . Միշերները չոր տախտակի վրայ կը
պառկէր , առանց բարձի և առանց վերմակի :
(Օրը վեց փարա կը վաստրկէր , երկուքը ինք
կ'ուտէր և չորսը կը պահէր , մօրը կը զըկէր
որ քրոջը նշանաուքի համար տրված ոսկի խա-
չը ազատէն

Յիսուսու չորս տարի ետքը այն օրերէն ,
այն այս քրոջմէն , ափսոս , գիր մ' ընդունե-
ցաւ , որ կեանքին երկու ծայրերը ասին յան-
դիման բերելով իրեն , աշխարհի իրաց և մար-
դոց փոփոխանաւորութեանը վրայ վերջին հա-
ւաջանքն արձակեց ու երկու օր ետքը մահի՞՞՞՞
մտաւ
.

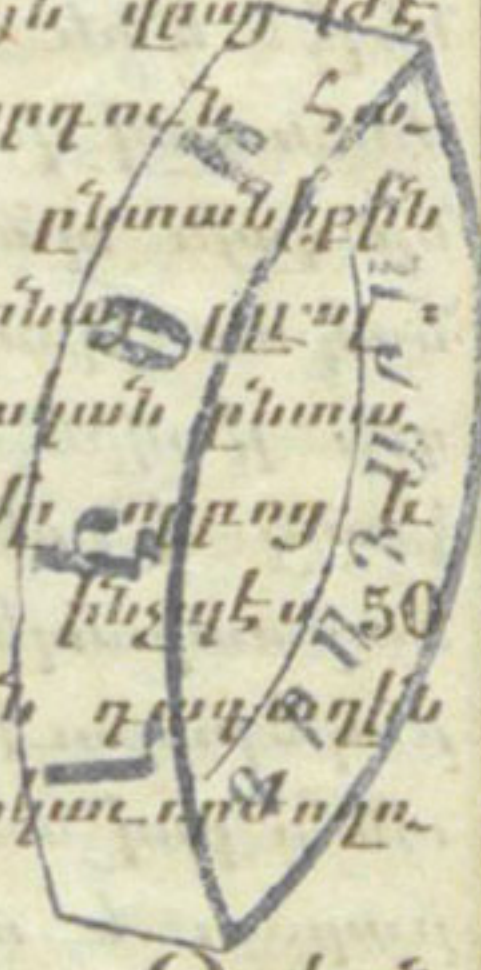
Հինգ վեց տարի աշխատեցաւ (Ստեան
Պողոս իր Արվածի վարպետին քով : Հլու ,
աղնուաբարոյ , հաւատարիմ , գործունեայ ,
և այն պղտիկ հասակէն ու խոնարհ վիճակին
մէջ փայլեցընելով իր վրայ մեծութեան կնիքը
որ երբեմն նաև աւելի մեծ դժբաղդու-
թեանց մէջ ճոխութեամբ ու փարթամու-
թեամբ սօնքացեալ մեծամեծաց անգամ պատ-
կառանքն ու նախանձը պիտի շարժէր իր վրա ,
սիրելի եղաւ իր վարպետին և վարպետին ըն-
տանեացը , անանկ որ ա՛յ ոչ ևս իբր աշկերտ
կամ ծառայ այլ իբր որդի ըսկաան նկատել
զինքը : Նք ալ մինչև իր մահը անկորուստ
պահեց իր փոխադարձ սէրը և երախտագի-
տութիւնը այս պատուաբժան վարպետին
վրայ , որուն նաև կը գովէր միշտ անկեղծ և
վեհանձն բնաւ որութիւնը :

Հանձնեալով գրիչ ու թուղթ առ ՚ի
զգայե ստակի և խնայելով այն լուծային զոր
ամեն օր կը շառցընէր իր մօրը զըկելու հա-
մար, շէնքերու գործածված աւաղը կը հար-
թէր կը տախակցընէր ու հարթ հաւասար ը-
նելէն ետքը փայտի կտորով վրան թըւահաշ-
ւի վարժու թիւն կընէր :

Վստակով տարիներ անցնելէն ետքը, երբ
թըւարանական ուսման անունն անդամ չը-
կար ազգին մէջ, արքունի շինուածոց ընդ-
հանուր գրասիրը ժամանակին էն աղէկ հաշ-
ուագէտն էր և զարմանալի գիւրու թեւակը
կը լուծէր, շատ անգամ առանց գրի, անտեղ
հաշուց վերաբերեալ կնճիւնէր, զոր գրահա-
շիւ գիտցողները միայն կրնան լուծել այսօր :

Վյա իր յարմարու թիւեր և մարի ու սրբ-
տի ձիրքերը աւանելով կամ ընելով լուսահագի
Պալեան Վրիդար ամիրայն, վարպետէն ու-
ղեց և քակը առ առ դանի : Վուսահագի Վմե-
րան այն քարձը էակնելէն մէկն էր, որմնց
համար բարեգործու թիւն ընելը իրենց ըն-
տու թեւակը մէկ պիտայքն է և երբ բարիք մը
կընեն և առանց խաբու թեւն առանց սր և է-
ակնկալու թեւն կընեն, կատարեալ կընեն,
մը սին փառքի մը համար կամ իրքն չոր պար-
տաւ որւէ թիւն մը, այլ իրքն առ քր և ար-
ժանի խնկարկու թիւն մը, որ ճշմարիտ բա-
րեպառու ու ճշմարիտ ստանածարարա մար-
գունն այս աշխարհիս փայ անցուցած կեանե-
քէն կը վերանայ ամեն օր գէպ ՚ի ամենարա-
բի էակին ստեղծու և առ ըն : Բարձեալ բա-

Լական մեծ էր իր հողին չբխորրկանալու և
չըջարանալու համար իր քովն 'ի վեր տեսնե-
լով հանապազօր մարդ մը գերակայ խելքով
և գերակայ սրտով և որուն անհրաժեշտ կա-
րեւորութիւնը զգար ինք իր գործոցը մէջ :
Աստի վաղ յանաճացուց զանի, մինչև իր
ընտանիքին մէկ անդամը ընել և իր բոլոր
գործոց վերակացու թիւնն անոր յանձնել :
'Իրեցէ ևս այն ատենէն գուշակեց' Նստուծ-
մէ մեհաշնորհեալ այն պատանու այն վայր թէ
օր մը իր մահուանէն ետե իր որդուն հա-
ւատարիմ աշխատակից մը և իր ընտանիքին
անձուէր բարեկամ մը պիտի կրնար լինալ :
Նաև հայր իրեն պէս նահապետական ընտա-
նիքի մը, իրեն պէս նաև հայր մը որոց և
այրեաց, հասարակաց հայր մը, ինչպէս 50
տարի ետքը նայն իր սիրելւոյն դարձողն
ետեէն իրարու կրտսին յուղարկաւ որմոր
վաւրդը :

Իր էն երջանիկ օրերը անցուց Օտեան
Պօղոս, լուսահողի Նմիրային քով, աշխատե-
լով և աշխատութեան արդիւնքը վայելելով
անոր ձեռքէն և անոր ընտանեաց մէջէն ըն-
դունելով զայն իր սիրովը լցեալ կիներ որ իր
երջանիկ և ապերջանիկ օրերուն հաւատա-
րիմ և անձուէր ընկերը պիտի ըլլար և իր
մահու ընէն ետե միակ միտիթարութիւնը իր
զուկրներուն, թուներուն և թուանց զու-
կրներուն, անոր տանը մէջ տեսնելով 'ի լոյս
գալ իր սիրոյն նախընծայ պտուղները և ան-
խանն ու բախու թեամբ գուրգուրալով վրա-

նին, ճնած օրերնուն Նստուծու արժանի ա-
րարածներ և ազգին պիտանի անդամներ զա-
նոնք ընելու երջանկու թիւնը խնդրելով Նս-
տուծակ և ուրիշ բան չըխնդրելով

Արսէն թէ լուսահոգի Ազճեան ամիրան
որ լիուի և արժանի փառքով կը փայլէր այն
ատեն, իր քովն առնել ուղեց Նարտարապետ
ամիրային գրագիրը, անոր յանձնել իր գրա-
մատան գործոց վերակացու թիւնը և իր մեռ-
նելէն ետև անոր ձգել զայն բարձր պաշտօնը,
մտնալով վայրկեան մը իր պարտաւորու թիւ-
նը զայն պաշտօնը գարձրնելու որոնց հօրե-
նական իրաւունքն էր. պարտաւորու թիւն
զոր լիովին և արժանապէս հատոյց ապա:
Բայց Օտեան Վոզոս չէր կրնար մտնալ
ճարտարապետ Արիգոր ամիրային առ ինքն
բարերարու թիւնը և չէր կրնար փոխանակել
անոր քով ծառայելու երջանկու թիւնը որ և է
բարձու և պաշտօնի հետ: Այն բարերարու-
թեան յիշատակը կարի և կարի շատ պատ-
ուեց նաև մինչև իր վերջին շունչը:

Բայց Ազճեան ամիրային սէրն ու յար-
գանքը Օտեան Վոզոսին վրայ, ապարդիւն
չեղաւ

լուսահոգի ճարտարապետ Ամիրան մեռնե-
լէն ետև, Ազճեան Ամիրան եղաւ որ իր
բարձր ազդեցու թիւնը բանեցրնելով հաս-
տատեց իր ընտանիքին մէջ արքունի ճարտա-
րադեաւ թիւնը, ՚ի մի սէր և ընկերակցու-
թիւն վիայրնելով Նարտարապետ Արարապետ

ամիրան , Աերիկերեան Յովհաննէս ամիրան և
Օտեան Պօղոս աղան :

Այն բոլոր ժամանակը որ Օտեան Պօղոս
աղան իր պաշտօնը վարեց , գեղեցիկ ժամա-
նակն եղաւ գործաւորաց բաղմու թեանը հա-
մար : Իր անուներ դեռ այսօր 14 տարի ժա-
մանակ ետքը , ջերմագին օրհնութեանց ու
սրտաբին շնորհակալեաց առարկա՛ մըն է ա-
մենուն բերանը : Այն օրագրին խմբագիրը
երջանիկ կ'զգայ զինքը երբ ինք իսկ այդ առա-
քինի անձին բարերարութիւնը վայելած ըլ-
լալով ժամանակին , իրկըւնէ իրկուն տուն
կը դառնայ ցաւագին սրտով իր ծեր հայրը իր
աչքովը տեսածները և իր գըլխէն անցածնե-
րով գիտցածները կը պատմէ իրեն , փառաւո-
րելով անոր յիշատակը , որուն հրամանին
ներքէ գործաւորաց բաղմու թեան մէջ գըրա-
ված է ան ալ շա՛տ ժամանակներ :

Իսկ ո՛վ պատմէ իր պաշտօնին շրջանակէն
դուրս ըրած բարիքը : Այլ արդեօք այն ա-
ռանց փառասիրութեան և առանց անկա-
լութեան կատարված բարեգործութիւն-
ները , որոնց ամեն մէկը ընդունողէն զատ
գիտցող մը չ'ունի և զորոնք ինք ալ մոռցած
էր , կարելի է , արժան է մի առ մի յիշատա-
կել այն անկեալներն որոնք կանգնեցուց ,
այն թշուառները որոնք երջանկացուց , այն
որբերը որոնց հայր եղաւ , այն այրիներն ո-
րոնք մխիթարեց , այն պարտատէրներն որոնց

պարտքը հատուց, այն բանտարկեալներն ու
րոնք բանտէն ազատեց, այն յուսահատեալ
ներն որոնց յոյս սուսաւ, այն անոք անօժիտ
աղջիկներն որոնք ամուսնացուց և օժտեց,
այն արհեստաւորներն որոնց արհեստ սուսց
խանութ տուաւ, գրամագլուխ տուաւ, —
Հայ, Յոյն, Տաճիկ, Հրեայ — այն անկիրթ
անուսումն աղայքն որոնց սուսաւ տուաւ,
այն ընտանիքներն որոնց մէջ վրդովեալ խա-
ղաղութիւնը վերահաստատեց, այն առնելի-
քի տալիքի վէճերը զորոնք ամեն օր կը կար-
գագրէր վասն զի Պօղոս ամեն
կողմէն ով որ առանկ վէճ մը սենեհար եղբօ-
րը հետ, գրայնոյն հետ, ընկերին հետ, օ-
տարին հետ, իր վրայ կը վազէր վստահու-
թեամբ և նա արգարութեամբ և խաղաղու-
թեամբ կը լրմնցընէր :

Օր մը իր մէկ բարեկամին վէճն ալ այս-
կերպով լրմնացած էր, Բարեկամը հարցուց
իրեն թէ արդեօք այն առաջին անգամն էր
որ առանց վեհա ընելու, առանց իր բասիէն
վրայ տալու ու ընկնի գործը կը տեսնէր : Չի
կրցաւ ու բանալ, "այն, ըսաւ, այս առա-
ջին անգամն է " և գոհացաւ զՍտուծու :

Տիաստի նման կրնար ըսել նաև Օտեան
Պօղոս՝ այն օրն ուր բարեգործութիւն մը
չէր կրցած ընել, թէ " օր մը կորուսի " :

Այժմէ մտնաւ որայ համար այնքան ար-
գիւնաւոր եղաւ Օտեան Պօղոս աղային
կեանքը, ոչ նուազ արգիւնաւոր եղաւ նաև
Աղբիւն համար : Այժմէ սուրբ էր իր սէրն առ

ընկեր ամենայն անձնական նկատմունքէ ,
սուրբ էր նաև իր սէրն առ Ազգը :

Հնամբ էր որ այն մարդը որ առանձին
մարդու մը կրամ տառապանացը վրա այնքան
տասախկ կարեկցու թիւն մը կ'զգար ու ինք
զինքը մտնալով այն տառապանաց դարման
մը ընելու կը փութար , հնամբ էր որ բաւան
դակ ազգի մը , իր ազգին , թշուառութեան
ցը անտարբեր ըլլար : Վիտէր ինք այն ազ
գին անցեալը , շատերէն աղէկ գիտէր , - վա
սըն զի բոլոր կեանքին մէջ ընթերցմանն ու
բիշ զբօսանք մ' ունեցած չէր , - գիտէր թէ
այս ազգը աղէկ օրեր ունեցած է աշխարհի
վրա և թէ համեստ բայց գեղեցիկ տեղ մը
բռնած է սրտամու թեան մէջ , կարելի էր որ
չզգար ներսի դին այն կրակը որ կը խանձէ
կը մարմնքեցընէ մարդուս սիրտը , երբ անի
անկարող ձգտմանց մէջ կը պրկի և կը բռնկեցը
նէ ու կը վառէ երբ յուսոյ նշալ մը փայլն
յանկարձ աւերակաց մոխիրներուն վրա ու
միշտամտ մթնոլորտն առկայ չէ :

Իր մահուան ժամանակ , եթէ կակիծ մը
տարու իր հետը , անի ընտանիքէն ալ աւելի
աղգին համար եղաւ : Այլ սակայն իր սրտ
քը անթերի կատարած էր ինք առ ազգն : Իր
տրօքը եկեղեցիներ , վանքեր , գալբոցներ
կանդերվամ կամ ՚ի սրայժառութեան են մը
նայած : Աէկ քանի եկեղեցիներու , վանուց
միւ թէ վէլի , շարունակ քսան տարի աղգային
ժողովոյ բազմական , երկու անգամ աղգային
ձեմարանին սաշտուղան և ինամակալ և Աէր-

վերեան Յովհաննէս^մ ամիրայէն ետքը ինք աւ
ուաջին բարերար, Վամաթիոյ վարժարանին
անդասին ՚ի հաստատութենէն առատաձեռն
նպաստամատոյց, Խրիստեանին ձեռնարկու
թեանցը աւաջին պաշտպան Վասպուրական
նահանգին մէջ, մէկ քանի օրագրաց նաև ՚ի
վաղ ժամանակաց ձեռնտու և բարերար, ազ
գային ուսումնականաց բարեկամ և բարե
խընամ թեարկու և ընդհանրապէս ազգին
ուսումնական յառաջդիմութեանը միշտ նա
խանձախնդիր՝ աշխատութեամբ ու դրամա
տութեամբ աւաջին քաջալերը հանդիսացած
էր:

Մինչև ՚ի Վարիզ հասած է իր օգնու
թիւնը ազգային ուսումնասէր երիտասար
դաց և նր մէկին ալ ծախքը բոլոր՝ ինք հոգա
ցած է:

Եր յուղարկաւ որու թեան օրը ամենքը դի
տեցին այն ազնիւ երիտասարդը լալով ան
մխիթար սրտով կ'ուղեկցէր հեռուէն իր
գագազին: Վ. յս երիտասարդն էր Վարպեան
Վ. Վ. բրահամ, որ ՚ի մատաղ տիոց (Օտեան
Պօղոս աղային ձեռքը մեծցած և տանը մէջ
խընամված՝ անոր շնորիւ Վարիզ տարիներով
ուսմունք աւած և այսօր Վրդին մէջ երևելի
պատկերհան մըն է եղած:

Մենք իսկ և մեզի հետ 6 - 7 ազգային
պատանիք իր ծախիւքը մի և նոյն յարկի տակ
միանալով էն երևելի վարժապետաց ձեռքին
տակ ուսմունք առինք, իր տանը մէջ և իր
զաւկըններուն հետ մի և նոյն սիրով խնամ
վելով:

Ընդհանուր անանկ կամեցեր էր որ իր սրտին բարութեան և գործոցն առաքինութեան փոխարէնը այս աշխարհին վրայ չընդունի :

Հանկարծուստ յանկողին ինկաւ :

Առջի օրէն զգաց իր մահը ներկեց տեսաւ իր ընտանիքը, իր կինը, զաւկրները, թոռները որ վերջին շունչը բարեպաշտ երկիւղածութեամբ իր մահճին չորս բողբոջ շարվեր էին . — վրանին նայեցաւ կաթոգին սուրբ սիրով և անօղատուելի խանդաղատանօք, — օրհնեց, Աստուծու յանձնեց և վերացաւ :

Սեռնելէն երկու օր ետքը խոստովանահայր քահանան եկաւ ՚ի տուն իր որդւոցը յայտնեց որ 14 տարի առաջ իրենց հայրը 75,000 զրուչի գրամագլուխ մը տուած է իր ձեռքովը Քարակեօմրիւկիւ Ս. Յոհան եկեղեցուն՝ նոյն թաղին գալրոցին մատակարարութեանը համար և իրենց յանձնեց երեք օրինակ կոնդակ, սոյն կտակին գործադրութեանը վերաբերեալ :

Իր յիշատակը սուրբ պիտի մնայ իր Ազգին մէջ, աղքատին բերանը և զաւկրներուն սրտին մէջ Անի անկապտելի ժառանգութիւնն է որ կը թողու :

Արանի իրենց որ պիտի կարենան ըսել
 « Օտեան Պողոս Աղային զաւակն եմ » և ա-
 ւելի երանի եթէ իրենց կեանքին մէջ պիտի
 կրնան ճշմարտել առի գործքով : Իրենց կրթ-
 թութեանը համար բան մը չը խնայեց այն
 անգուգական հայրը, իրենց սիրուն համար
 ամեն բան զոհեց և իր օրինակով սորվեցուց
 իրենց հաւատան Աստուած, սիրել զընկերը
 սիրել զԱզգը, բարեբաստութեան մէջ խո-
 նարհ և բարեգործ ըլլալ, դժբաղդութեան
 մէջ համբերող և մեծ ըլլալ, ներել թշնամիին
 և օրհնել իր անիծիչները :

Կ. Պոլիս 3. 9. ՍԸՎԱՃԵՆ.

1862 Ապրիլի 5 :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Յ՝ ՄԻՒՀԷՆՏԻՍԵԱՆ ՂԱԼԱԹԻԱ

9-12-54

«Ազգային գրադարան

NL0109860

